

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Jubilea a zprávy

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 22 (1977), No. 5, 292--295

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/138488>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1977

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

- [4] BOURBAKI N. *L'Architecture des Mathématiques*, Le Linnais 1948.
- [5] PIAGET J. *Introduction a l' Epistémologie Genetique*, Paris 1950.
- [6] PIAGET J. *Psychologie intelligence*, SPN Praha 1966.
- [7] POLYA G. *Mathematics and Plausible Reasoning*, Princeton 1954.
- [8] POLYA G. *Mathematical Discovery*, Wiley New Jersey 1962.
- [9] SKEMP R. R. *Das menschliche Lernen und seine Entwicklung*, Stuttgart 1971.
- [10] WITTMANN E. *Educ. Studies in Math.* 1969, 2.
- [11] WITTMANN E. *Die Deutsche Schule* 1969, 61.
- [12] WITTMANN E. *Educ. Studies Math.* 1972, 4.
- [13] KOPKA J. *Metoda generovaných problémů, Matematika a fyzika ve škole* 1975, 1.

jubilea & zprávy

SEDMDESÁT PĚT LET FRANTIŠKA ŽIVNÉHO

V letošním roce si připomínáme významné jubileum vynikajícího pedagoga, nanejvýš moudrého, obětavého a čestného člověka, jehož lidské vlastnosti oceňujeme nejen my jako jeho spolupracovníci, ale též celá řada žáků, které během svého učitelského působení vychoval.

Frant. Živný se narodil 6. srpna 1902 v Záběhli nad Labem. Po středoškolských studiích na reálném gymnáziu v Náchodě odchází do Prahy, kde studuje matematiku a fyziku na přírodovědecké fakultě UK. Studium ukončuje v r. 1927. Krátkou dobu vyučuje na reálných gymnáziích v Hradci Králové, Praze a Spišské Nové Vsi. V r. 1930 získává místo definitivního profesora na reformním reálném gymnáziu

v Bohumíně. Po okupaci je nucen Bohumín opustit, působí na učitelství v Ostravě, gymnáziu v Přívoze a koncem války je totálně nasazen ve Vítkovických železárnách. Po válce je poslán zpět do Bohumína, kde obnovuje činnost českého gymnázia nejdříve jako správce, od r. 1954 pak jako jeho ředitel až do r. 1966, kdy odchází do důchodu.

Frant. Živný je znám jako člověk, který celý svůj život zasvětil svému krásnému povolání, byl přísným, avšak spravedlivým učitelem, vynikajícím odborníkem, člověkem s všestranným rozhledem. Pro tyto své vlastnosti a lidský přístup byl ve svém okolí velmi oblíben a vážen a všichni jeho žáci na něj s hlubokou úctou vzpomínají. Svým tvůrčím zánícením, všestranným zájmem a účastí může být vzorem všem mladším kolegům. Těžištěm jeho všestranných intelektuálních zájmů však vždy byla fyzika a matematika.

Od r. 1927 dodnes je aktivním členem JČSMF, zakládajícím členem pobočky v Ostravě, kde pracoval dlouhou dobu ve výboru jako místopředseda a jednatel. V r. 1965 mu bylo za celoživotní práci v Jednotě uděleno vyznamenání „Zasloužilý člen JČSMF“. Patří k těm záníceným fyzikům, kteří položili základy velmi oblíbené soutěže nadaných středoškoláků — fyzikální olympiády. Od jejího založení do r. 1975 byl aktivním členem ÚVFO, pracoval

v komisi pro výběr příkladů a sám mnoho úloh pro soutěž navrhoval. V KVFO Severomoravského kraje pracoval od jeho založení dlouhou dobu jako předseda a své bohaté zkušenosti předává svým spolupracovníkům dodnes. Stále provádí recenze ročenek FO, které jsou velmi žádanou literaturou a bohatým zdrojem poučení mladých fyziků. Je spoluautorem učebnice matematiky pro JŠŠ a spolu s dr. Lepilem napsal *Praktická cvičení z fyziky*, dosud používanou učebnici na středních školách. Za celoživotní dílo mu bylo uděleno v r. 1965 vyznamenání „Zasloužilý učitel“.

Do dalších let přejeme Fr. Živnému mnoho zdraví, osobní spokojenosti, pohody a neutuchajícího zájmu o vše nové.

Zdeněk Holuša

SEDMDESÁTINY PROF. Dr. JOSEFA BREJCHY

Dne 28. 7. 1977 se dožil sedmdesáti let prof. dr. Josef Brejcha, CSc., dlouholetý vedoucí katedry matematiky a deskriptivní geometrie strojní fakulty VUT v Brně, nyní její externí spolupracovník. Narodil se v Hošticích u Volyně jako syn učitele. Rovněž děd, praděd a většina příbuzných z otcovy strany byli učitelé venkovských škol. Od dvanácti let do dospělosti žil s rodiči a dvěma sourozenci v Horažďovicích v jižních Čechách, kde otec v té době učil na měšťanské škole. Středoškolská studia absolvoval na státním reálném gymnáziu v Sušici, vysokoškolská na přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kterou ukončil v r. 1931. Po absolvování vojenské prezenční služby v letech 1931—1933 nastoupil jako aprobovaný kandidát pro obor matematika a fyzika na středních školách nižších stupňů, neboť na středních a vysokých školách nebylo místa. Postupně prošel všemi stupni škol a řadou služebních funkcí. Během působení na školách národních a měšťanských doplnil si učitelskou kvalifikaci i pro tyto školy. V r. 1936 se dostává konečně na místo středoškolského profesora v Opavě a od r. 1938 do r. 1948 je profesorem 1. státní reálky v Brně (později reálného gymnázia). V r. 1948 nastupuje na místo asistenta pedagogické fakulty MU v Brně a v roce 1950 přechází na VUT v Brně. V r. 1955 je jmenován docentem a v r. 1960 vysokoškolským profesorem. Jako

učitel vysoké školy vykonával řadu funkcí základní důležitosti, zejména je nutno vzpomenout jeho desetileté činnosti ve funkci proděkana strojní fakulty VUT v Brně.

Na všech pracovištích si prof. Brejcha získal pověst výborného učitele a nadaného pedagoga. Mezi studenty byl a je velmi oblíben a vážen. Jeho přednášky a učitelské působení vůbec nesou pečeť jak velkých vrozených schopností pedagogických, tak i jeho širokého matematického a pedagogického vzdělání. Jako tajemník katedry matematiky a deskriptivní geometrie FIS v letech 1950—1957 zasloužil se prof. Brejcha o vybudování této katedry. Od 1. září 1957 se stává vedoucím nově zřízené katedry matematiky a deskr. geometrie strojní fakulty VUT v Brně. Snaha o rozkvet katedry a fakulty je charakteristickým rysem veškeré jeho práce. Prof. Brejcha věnoval se nejen výchově studentů, ale byl a je školitelem z matematiky aspirantů různých technických oborů a členem komisí pro obhajoby CSc. Má značné zásluhy o budování strojní fakulty v Brně, zejména o zřízení a počáteční personální obsazení Laboratoře počítačích strojů při FS v roce 1961, která byla první institucí toho druhu na vysokých školách v ČSSR. Prof. Brejcha byl několikrát vyhodnocen jako vzorný pracovník, v r. 1965 obdržel stříbrnou medaili VUT a v r. 1967 vyznamenání „Za zásluhy o výstavbu“. Za svou obětavou práci v JČSMF byl jmenován jejím zasloužilým členem.

Prof. Brejcha publikoval již v době své činnosti jako středoškolský profesor. Těžiště vědeckých zájmů profesora Brejchy tkví hlavně v geometrii, a to jednak v geometrii elementární, jednak v geometrii diferenciální. Publikáční činnost obsahuje řadu vědeckých a jiných odborných článků, série úloh, skripta, spoluautorství na učebnicích a monografiích.

Práce prof. Brejchy v elementární geometrii zahrnují široký okruh otázek, které lze rozdělit do dvou skupin:

1. Otázky týkající se existence a vlastností nekonvexních mnohoúhelníků určitých druhů a speciálních čtyřúhelníků.

2. Otázky týkající se geometrie trojúhelníka. V této části se zabývá zejména otázkou zobecnění Wallaceovy věty pro rovinný trojúhelník a vzájemnými vztahy mezi Wallaceovými přímkami trojúhelníků, na něž se úhlopříčkami rozdělí daný tětíkový čtyřúhelník a Feuerbachovými

krúžnicami týchto trojúhelníkov. Dále se zabýval vlastnostmi úplného čtyřrohu a čtyřstranu. Výsledky elementárně geometrických prací jsou obsaženy v 10 autorových publikacích uveřejněných v různých domácích a zahraničních časopisech.

Další práce prof. Brejchy náležejí projektivní diferenciální geometrii v trojrozměrném prostoru. Jsou studovány plochy, na nichž existuje konjugovaná síť, jejíž jedna soustava čar je soustavou čar axiálních a druhá jí příslušnou soustavou čar duálně axiálních. Prof. Brejcha zejména našel vlastnosti ploch, na kterých existuje celá soustava takových sítí. Výsledky publikoval v práci „O axiálních a duálně axiálních systémech čar na ploše v S_3 obsahujících konjugované sítě“. Varietami, které souvisí s geometrií plochy v trojrozměrném prostoru, se zabývá jeho další práce o Demoulinově čtyřstranu a kanonických přímkách v bodě plochy prostoru S_3 . Pro studium je užito tzv. Godeauxova souřadného systému. Konečně další výsledky se týkají geometrické interpretace některých speciálních diferenciálních rovnic.

Profesor Brejcha sepsal dále řadu statí pojednávajících o pedagogické práci v matematice, publikoval je a přednášel o nich na mnoha pedagogických konferencích, z nichž mnohé byly s mezinárodní účastí.

Spolupracovníci, přátelé a žáci prof. Brejchy vysoko hodnotí a oceňují jeho ryzí lidské vlastnosti a péči o dobré lidské vztahy. Prof. Brejcha se svého životního jubilea dožívá v plné svěžesti a své zkušenosti a vědomosti předává nadále svým žákům a spolupracovníkům. Přejeme profesorovi Brejchovi další úspěchy v práci, pevné zdraví, osobní štěstí a pohodu v dalších letech.

Sylva Šantavá

POZORUHODNÉ PODUJATIE

Slovenská spoločnosť pre dejiny vied a techniky v spolupráci s Univerzitnou knižnicou v Bratislave a Historickým ústavom SAV poriada pravidelne každý mesiac pre záujemcov prednášky v rámci cyklu *Dejiny vedy, techniky a knižnej kultúry na Slovensku*. Cyklus prednášok vedie PhDr. J. TIBENSKÝ, DrSc., vedúci vedecký pracovník SAV, ktorý v snahe priblížiť záujemcom bohaté

a pestré dejiny vedy a techniky na Slovensku podujal sa na túto veľmi záslužnú činnosť.

Prednášky sú plánované na niekoľko rokov a v rámci roku 1976/77 odznejú nasledujúce:

Dejiny vedy — ich zmysel, cieľ a úlohy a postavenie v slovenskej kultúre

Cesta k zrodeniu humanistickej a renesačnej vedy na Slovensku

Od Akadémie Istropolitany po trnavskú univerzitu

Veda slúžkou teológie — veda na Slovensku v 17. storočí

Prvé pokusy organizovať vedecký výskum na Slovensku.

Slovenská technika preniká do sveta — objavy v banskej technike, založenie a prvé roky Banskej akadémie v Banskej Štiavnici

Prelom vo vede na Slovensku od stredoveku k novoveku — veda na zreformovanej trnavskej univerzite; vedci zo Slovenska v zahraničí.

Slovensko na prahu a okraji priemyselnej revolúcie — veda a technika na Slovensku v prvej polovici 19. storočia.

Počiatky slovenskej národnej vedy (po P. J. Šafárika a J. Kollára)

K jednotlivým témam prehovorili v diskusii v doteraz odprednášaných témach poprední odborníci, ktorí odpovedali aj na rôzne dopyty. Pomerne veľká pozornosť sa venovala v príspevkoch aj matematike, fyzike a astronómii. Pracovníci Univerzitnej knižnice usporadúvajú aj výstavy z publikácií, ktoré sú venované tej ktorej téme alebo osobnosti.

Heinrich Janus

ZPRÁVA Z CELOSTÁTNÍ PORADY

Porada pracovníků kateder přírodovědeckých a pedagogických fakult a pracovníků kabinetů fyziky krajských pedagogických ústavů v ČSR a SSR byla připravena Ústředním ústavem pro vzdělávání pedagogických pracovníků v Praze (ÚÚVPP), ÚÚVVU v Bratislavě a Pedagogickou fakultou v Ústí nad Labem a konala se ve dnech 21.—24. září 1976 v Ústí nad Labem a v Ostrově pod Sněžníkem.

Účastníci porady byli seznámeni s celkovou koncepcí dalšího rozvoje československé výchovně vzdělávací soustavy v oblastech základní školy (ZŠ), gymnázia, středních odborných škol

(SOŠ), středních odborných učilišť (SOU), v oblasti vysokých škol i v oblasti přípravy a dalšího vzdělávání učitelů fyziky na všech typech základních a středních škol. V přednáškách byly probrány (dr. Chlebeček, ÚÚVPP) obecné zásady a realizační program nové soustavy.*)

Druhý okruh otázek byl zaměřen k průběhu a dosavadním výsledkům experimentální výuky fyziky na druhém stupni základní školy. Byl uveden přednáškou (dr. Kolářová, CSc., VÚP Praha) a doplněn diskusními příspěvky teoretického i praktického zaměření.

Třetí část programu byla vyhrazena odborné fyzice; stejně jako v roce 1975 byly to i tentokrát přednášky z geofyziky. První byla věnována vybraným problémům z gravimetrie II. (dr. Pícha, CSc., GÚ ČSAV), druhá přednáška pojednávala o tepelné historii Země (dr. Čermák, CSc., GÚ ČSAV).

Součástí porady byla i exkurze a návštěva na katedře fyziky Pädagogische Hochschule v Drážďanech. Účastníci porady si zde prohlédli pracoviště, vyslechli přednášku o systému přípravy a dalšího vzdělávání učitelů v NDR a měli možnost si vyměnit zkušenosti ve čtyřech odborných sekcích, ve kterých proběhla diskuse k vybraným problémům.

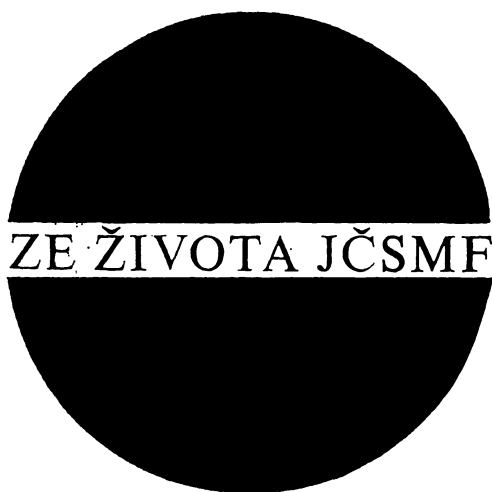
Organickou součástí porady tvořilo i vystoupení vedoucího i členů katedry fyziky Pedagogické fakulty v Ústí nad Labem (ing. Kuna, dr. Laub, dr. Horák, ing. Kunc), kteří referovali o svých výsledcích ve vědecké práci ve fyzice i v didaktice fyziky.

Aleš Chlebeček, Milan Keprt

*) Poznámka: Čtenáři, kteří se chtějí důkladněji seznámit s uvedenými problémy, se mohou informovat např. v Učitelských novinách, vydávaných ve školním roce 1976/77.

Je třeba zdůraznit, že úspěch v matematice je nejméně založen na mechanickém zapamatování velkého počtu faktů, jednotlivých pouček apod. Dobrá paměť v matematice, stejně jako všude jinde, je užitečná, ale většina významných vědců-matematiků žádnou zvlášť vynikající paměť neměla.

A. N. Kolmogorov

ZPRÁVA O ČINNOSTI POBOČKY JČSMF V HRADCI KRÁLOVÉ

Činnost pobočky JČSMF v Hradci Králové má svou dlouholetou tradici. Od svého ustavení sdružovala pobočka především středoškolské profesory matematiky a fyziky, organizovala mnohé akce, které přispívaly odbornému růstu členů, růstu jejich pracovní aktivity, neformální výměně zkušeností. Kromě toho organizovala akce pro učitele i mladou nastupující generaci učitelů-matematiků a fyziků.

Činnost v posledních letech vycházela především z usnesení sjezdů JČSMF v Měříně a ve Vsetíně a ze závěrů ústředního výboru Jednoty. Výbor pobočky v minulém období kladně přijal opatření ÚV, které pověřilo s. doc. Duška stykem s pobočkami, i pozdější rozhodnutí ustavit patrona pobočky z řad členů předsednictva ÚV.

Pověření s. doc. dr. MATYÁŠE, DrSc., člena koresp. ČSAV, péči o pobočku má nesporně kladný vliv na její činnost i efektivnost její práce.

Hradecká pobočka je jednou z malých poboček Jednoty. K 30. 9. 76 měla 83 členů. Značnou část členstva tvoří středoškolská profesora matematiky a fyziky (45%), dále jsou členy učitelé vysokých škol (16%), učitelé základních škol (14%), členové ze závodů, podniků a výzkumných ústavů, důchodci a studenti.

Výbor pobočky pracuje v novém složení od r. 1973. Schází se pravidelně dvakrát ročně, v případě potřeby řeší úkoly předsednictvo slo-